

JUHÁSZ ÁGNES

*Egyetemi docens**ME Állam- és Jogtudományi Kar*

Az érvénytelenség a fogyasztók védelme szolgálatában^[1]

Amikor a diplomám megszerzését követően úgy döntöttem, hogy jelentkezem a miskolci jogi kar doktori képzésére, Fazekas Judit professzorasszony éppen kormányzati, az uniós integrációval kapcsolatos szakmai feladatokat látott el. Szinte látatlanban, a szakmai eredményeim írásos anyagait látva vállalta témavezetésemet és maradt mellettem társtémavezetőként akkor is, amikor az Európajogi és Nemzetközi Magánjogi Tanszékről a Polgári Jogi Tanszékre kerültem. Minden egyes tanulmányomat átnézte annak megjelenése előtt, bárhová is szólították a munkanapjai, mindig talált rám időt, kereshettem a kérdéseimmel, és szinte azonnal, a lehető legrugalmasabban állt rendelkezésemre akkor is, amikor megindítottam a habilitációs eljárást. A szakmai kapcsolat nem szűnt meg azzal sem, hogy Juditot egy másik egyetem fogadta be. Hálával tartozom azért, hogy a pályám során kezdettől fogva mellettem volt, és mai napig évezhetem kollegiális támogatását.

Isten éltesen sokáig, kedves Judit!

ABSZTRAKT

A tanulmány kiindulópontját az a megállapítás képezi, hogy az érvénytelenség mint polgári jogi alapintézmény egyidejűleg több funkcióval is bír. A szankciós és a társadalmi cselekvést korlátozó jellege mellett ugyanis az érvénytelenség a szerződési jogi szabályanyagon belül jól láthatóan a fogyasztói érdekek védelmét is szolgálja. Ez utóbbi funkció igazolásának érdekében a szerző a Ptk.-ban rögzített, a szerződés érvénytelenségére vezető egyes okokat, illetőleg az érvénytelenségi szabályanyagon belüli egyes rendelkezéseket (pl. részleges érvénytelenség) abból a szempontból vizsgálja, hogy azok miként, milyen mértékben szolgálják a fogyasztók védelmét.

[1] A tanulmány „Az érvénytelenség és hatálytalanság vizsgálata az új Ptk. tükrében” elnevezésű, K124797 számú projekt keretében, a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a K17 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Kulcsszavak: fogyasztóvédelmi magánjog ■ érvénytelenség ■ tisztességtelen feltétel
 ■ fogyasztóvédelem ■ részleges érvénytelenség

I. BEVEZETŐ GONDOLATOK

Az érvénytelenség a polgári jog kiemelt intézménye, amely annak szinte valamennyi területén jelentőséggel bír. Hatályos polgári törvénykönyvünk, a 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) az érvénytelenségre vonatkozóan számos helyen tartalmaz rendelkezést. A személyek joga körében a jogalkotó az érvényesség–érvénytelenség kérdésével a korlátozottan cselekvőképes, illetve cselekvőképtelen személyek nyilatkozattételével kapcsolatosan foglalkozik.^[2] A jogi személyekre vonatkozó joganyagon belül érvénytelenségi szabályokkal az általános rendelkezések között, a jogi személy létesítésével és a határozathozatallal kapcsolatosan találkozunk,^[3] miközben érvénytelenségi–semmisségi szabályok elszórtan fellelhetők továbbá az egyes jogi személyekre vonatkozó rendelkezések körében. A jogalkotó a Ptk. családjogi könyvében részletesen szabályozza a házasság érvénytelenségének okait,^[4] valamint az érvénytelenség megállapítására irányuló eljárást,^[5] az öröklési jogon belüli érvényességi–érvénytelenségi szabályok pedig alapvetően a végrendeletekhez kapcsolódnak.^[6]

Az érvénytelenség kérdésköre legmarkánsabban a kötelmi jogi szabályanyagon belül jelenik meg, ahol a jogalkotó részletesen rendelkezik a szerződés érvénytelenségének esetköreiről és az érvénytelenség esetére alkalmazandó jogkövetkezményekről.^[7] Lényeges, hogy a Ptk. eltérő rendelkezése hiányában ezeket a rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell a jognyilatkozat érvénytelenségére is.^[8]

A Ptk.-ban fellelhető érvénytelenségi szabályok kapcsán általánosságban rögzíthető, hogy bár a kódex egyes könyveinek „érvénytelenségi rendszere” sajátosságokat mutat, azok egymástól mégsem tekinthetők teljes mértékben függetlennek, hiszen azok valamilyen módon szinte kivétel nélkül kapcsolódnak a jogügylet–jognyilatkozat érvényességére vonatkozó szabályokhoz.

[2] Vö. Ptk. 2:9. §, 2:12. § (1) bekezdés, 2:14. § (1)–(2) bekezdés, 2:17. §, 2:22. § (1)–(2) bekezdés, 2:24. §.

[3] Ptk. 3:15. §, 3:19. § (3) bekezdés.

[4] Ptk. 4:9.–4:13. §.

[5] Ptk. 4:14.–4:19. §.

[6] Vö. Ptk. 7:14. §, 7:15. §, 7:16. § (3) bekezdés, 7:17. §, 7:23. § (1) bekezdés, 7:37–7:40. §, 7:47. §.

[7] Ptk. 6:88.–6:115. §.

[8] Ptk. 6:9. §.

A szerződés érvénytelenségére vonatkozó szabályok között számos olyan rendelkezéssel találkozunk, amelyek kifejezetten fogyasztói (a hatályos Ptk. szóhasználatában „fogyasztó és vállalkozás közötti”) szerződéshez^[9] kapcsolódnak, vagy bizonyos szempontból a fogyasztó mint „gyengébb fél” védelmét szolgálják. Ez nem meglepő, hiszen a fogyasztóvédelmi szemlélet a magánjogi szabályozásban az 1990-es évektől kezdve egyre erősödött, hazánk Európai Unióhoz való csatlakozási szándékának kinyilvánítását követően pedig az uniós (akkor közösségi) fogyasztóvédelmi rendelkezések implementációja kötelező feladattá vált, amelynek teljesítése eredményeként már a korábbi, 1959. évi polgári jogi kódexünk is számos módosításon esett át.^[10] A hatályos Ptk. elfogadását megelőző kodifikációs folyamat során a fogyasztóvédelem szempontjai még erőteljesebben körvonalazódtak, a kódex monista jellegének köszönhetően pedig a fogyasztók védelme iránti igény a Ptk. szerződési jogi rendelkezési körében még határozottabban jelenik meg.^[11]

A Ptk.-ban található fogyasztóvédelmi jellegű rendelkezések részét képezik a fogyasztóvédelmi jog mint interdiszciplináris jogterület,^[12] „keresztülfekvő jogág”^[13] magánjogi részének, az ún. fogyasztóvédelmi magánjognak. A magyar jogban ezek a szabályok a fogyasztónak mint a szerződéses jogviszony alanyának hatékony védelme, a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben eleve benne rejlő pozícióbeli egyensúlyhiány kiegyenlítése érdekében – a szerződési jog diszpozitív rendelkezései alóli kivételként, a szerződési szabadság elvére épülő klasszikus magánjogi felfogástól idegen módon^[14] – kogens jelleggel bírnak. A fogyasztóvédelmi normák egy másik része ugyanakkor – tudatos jogalkotói döntés eredményeként – nem kapott helyet a Ptk.-ban,^[15] hanem azt a fogyasztóvédelmi törvény (1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről, a továbbiakban

[9] A hatályos Ptk. az 1959. évi polgári törvénykönyvvel ellentétben nem ad definíciót a fogyasztói szerződésre nézve, hanem fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésről beszél, amelynek tartalma a szerződés alanyainak értelmező rendelkezések körében rögzített fogalma (Ptk. 8:1. § (1) bekezdés, 3-4. pont) alapján határozható meg.

[10] A közösségi fogyasztóvédelmi tárgyú irányelvek szerződési jogra kifejtett hatásáról és azok magyar jogba történő átültetéséről lásd részletesen: Király, 2000, 325-338.

[11] A fogyasztóvédelmi szabályozás hazai fejlődéséről részletesen lásd: Fazekas, 2015, 28-59.

[12] Fazekas, 1996, 33-54., 45.; Fazekas, 2007, 74.

[13] Miskolczi Bodnár, 2016, 28-31.; Miskolczi Bodnár, 2018, 593-604.

[14] Vékás, 2002, 3-10.

[15] Miskolczi Bodnár, 2018, 596.

Fttv.) vagy más, külön jogszabály tartalmazza,^[16] amelyek szintén a fogyasztói magánjog részét képezik (Ptk.-n kívüli fogyasztóvédelmi magánjog).^[17]

A Ptk. szabályanyagát tekintve jól látható, hogy az számtalan helyen tartalmaz kifejezetten a fogyasztó és a vállalkozás között kötött szerződésre vonatkozó sajátos, az általánostól eltérő szabályokat, amelynek hátterében célként a fogyasztói érdekek védelme húzódik meg. Az említett szabályok jelentős része a Ptk. kötelmi jogi könyvében, a szerződésekre vonatkozó joganyagon belül, az érvénytelenségi szabályok körében található. A jogalkotó ugyanis az általános, valamennyi szerződés esetében értelmezendő érvénytelenségi okok mellett számos további olyan szabályt rögzít, amely kizárólag fogyasztó és vállalkozás között megkötésre kerülő szerződés esetében vezet a szerződés érvénytelenségére.

Az érvénytelenség szabályanyagán belül került elhelyezésre továbbá a közérdekű kereset (*actio popularis*) intézménye, amely a Ptk.-ban a fogyasztói érdekek érvényesítésének sajátos eszközeként nyer rögzítést.^[18] Vannak továbbá olyan rendelkezések is, ahol a jogalkotó a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződések esetében eltér az általános érvénytelenségi szabálytól (pl. megtámadási jog kizárása, részleges érvénytelenség esetén az egész szerződés érvénytelenné tekintése, stb.)

A következő néhány oldalon az érvénytelenség funkcióinak meghatározását követően a fogyasztók védelmét szolgáló érvénytelenségi rendelkezéseket vizsgálom meg részletesen.

1. Az érvénytelenség funkciói

Az érvénytelenség jogintézményének vizsgálatakor alapvető igényként merül fel annak meghatározása, hogy az milyen szerepet is tölt be a polgári jogi szabályanyagban belül, a polgári jogi rendelkezések alkalmazása során, milyen jellemzőkkel bír, mi is a jogintézmény legbensőbb természete. Ez a kérdéskör a magánjogi szakirodalomban már számtalan alkalommal képezte vizsgálat tárgyát.

[16] Lásd például: 2009. évi CLXII. törvény a fogyasztónak nyújtott hitelről; 141/2011. (VII. 21.) Korm. rendelet a szállás időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre vonatkozó szerződésekről, valamint a tartós szálláshasználati szolgáltatási tevékenységről; 45/2014. (II. 26.) Korm. rendelet a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól; 472/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet az utazási szolgáltatásokra vonatkozó szerződésekről, különösen az utazási csomagra és az utazási szolgáltatás együttesre vonatkozó szerződésekről.

[17] A fogyasztóvédelmi magánjog szabályanyagát számos közjogi, így büntetőjogi és közigazgatási jellegű norma is kiegészíti. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban Btk.) például külön fejezetben szabályozza a fogyasztó érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekményeket (XVII. fejezet). A Btk. mellett említést érdemel a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (Szabs. tv.), amely részletesen szabályozza a különböző fogyasztóvédelmi szabálysértéseket (XXIX. fejezet).

[18] Vö. Ptk. 6:105. §. A közérdekű kereset érvényesítésével kapcsolatosan felmerülő kérdések a jelen tanulmányban a terjedelmi korlátokra tekintettel nem kerülnek kifejtésre.

A 20. század eleji magyar magánjogtudomány képviselői jellemzően az érvénytelenség mint jelenség lényegének megragadására törekedtek, anélkül azonban, hogy ahhoz valamilyen konkrét funkciót kapcsoltak volna.^[19] Az 1960-as évektől kezdve azonban egyre több olyan tudományos munka jelent meg, amely az érvénytelenséget abból a szempontból vizsgálta, hogy az milyen szerepet tölt be a polgári jog szabályozási rendszerében. Ebből az időszakból említést érdemel Asztalos László munkássága, aki az érvénytelenséget – a korabeli polgári jogi irodalommal összhangban – a jogviszony keletkezéshez fűződő legáltalánosabb szankcióként fogta fel,^[20] amelynek lényege az ügylethez fűződő joghatás megtagadásában áll („jogi hatásnélküliség”).^[21] Elismerte ugyanakkor, hogy az ekképpen jogi hatás kiváltására alkalmatlan ügylethez számos másodlagos – reparatív vagy represszív jellegű – jogkövetkezmény is kapcsolódhat. Az érvénytelenség témakörét részletesen feldolgozó monográfiájában az Asztalos által megfogalmazott az álláspontra helyezkedett Weiss Emília is, rögzítve, hogy „(...) az érvénytelenség önmagában, mint a célzott joghatás el nem ismerése, megtagadása, szankció (...)”.^[22]

A kortárs magánjogtudomány köréből említést érdemel Menyhárd Attila megközelítése. Menyhárd ugyanis, bár az Asztalos és Weiss által megfogalmazott érvénytelenség-felfogást nem veti el kifejezetten, a szerződés érvénytelensége lényegének megragadásakor elsőslegesen nem a jogintézmény szankciós jellegéből indul ki, hanem az érvénytelenséget a társadalmi cselekvés korlátjaként határozza meg, amelynek célja a köz-, illetőleg a magánérdekek egyidejű védelme.^[23]

Az előbbieken felsorolt álláspontok közös jellemzője, hogy azok az érvénytelenség jogintézménye funkciójának általános jellegű meghatározására irányultak. Az érvénytelenség ezen általános, szankciós-korlátozó jellegén túl ugyanakkor meghatározható egy további, sajátos funkció is, amely szorosan kapcsolódik a Menyhárd-féle felfogáshoz. A szerződéses viszonyok jelentős része ugyanis fogyasztó és vállalkozás között jön létre, amelyek esetében a jogalkotó különböző jogintézmények segítségével látja el a fogyasztó mint gyengébb pozícióban elhelyezkedő szerződéses jogalany védelmét. Ennek a védelemnek egyik kiemelt eszközeként jelenik meg a Ptk. rendszerében a szerződés érvénytelensége, amely az általános érvénytelenségi okok mellett sajátos, kizárólag fogyasztó és vállalkozás között kötött szerződés vonatkozásában értelmezhető esetkörökhöz is kapcsolódik. A szerződés érvénytelensége tehát mindezekben az esetekben a magánérdekek, még pedig kifejezetten a fogyasztók érdekeinek védelmét szolgálja.

[19] Vö. Grosschmid, 1932, 322-323.; Szladits, 1933, 162.; Szászy, 1947, 215.

[20] Asztalos, 1966, 177.

[21] Asztalos, 1962, 349-356.

[22] Weiss, 1969, 174.

[23] Menyhárd, 2021, 7-23.

2. Fogyasztóvédelmi célú érvénytelenségi okok

Ahogy a tanulmány bevezetésében már rögzítést nyert, a Ptk. érvénytelenségi szabályanyagán belül – a célzott joghatás hibáinak körében – több olyan ok is megjelenik, amely kizárólag csak fogyasztó és vállalkozás között kötött szerződés esetén vezet a szerződés érvénytelenségére. Ezzel kapcsolatosan megjegyzést érdemel, hogy a hatályos Ptk. alkalmazása körében is irányadó a Kúriának a fogyasztói szerződés érvényességével kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 2/2011. PK véleménye, amely az uniós ítélkezési gyakorlattal összhangban^[24] rögzíti, hogy a jogvita során eljáró bíróságnak *ex officio* kell észlelnie, hogy a perbeli jogviszony fogyasztói szerződésnek minősül-e vagy sem. Kétség esetén a fogyasztó viseli annak terhét, hogy bizonyítsa a szerződés fogyasztói jellegét.^[25]

A Ptk. 6:98. § (1) bekezdése a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás értéke közötti feltűnően nagy aránytalanság (feltűnő értékaránytalanság) esetére biztosítja a szerződés megtámadásának jogát a sérelmet szenvedett fél számára, mely jog azonban a szerződésben – a hivatkozott szakasz (2) bekezdése értelmében – egyértelmű és kifejezett nyilatkozat útján főszabályként kizárható.^[26] Ugyanezen bekezdés kimondja ugyanakkor azt is, hogy fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetében a megtámadás jogának kizárására nincs lehetőség. Ez utóbbi rendelkezés összhangban áll a Ptk. 6:101. §-ában rögzítettekkel, miszerint a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben a fogyasztónak a jogszabályban megállapított jogáról lemondó jognyilatkozata semmis, ennek megfelelően a megtámadás jogáról mint Ptk. által biztosított jogról való lemondás is eszerint ítélandó meg. Kérdésként merülhet fel: a jogalkotó vajon miért tartotta fontosnak ezen szabály külön rögzítését is, ha a fogyasztó megtámadási jogról való lemondása a Ptk. 6:101. §-a alapján már eleve semmisnek minősül. Amint arra a Ptk. miniszteri indokolása utal, a Ptk. érvénytelenségi szabályai kógens jelleggel bírnak, az attól való eltérésre csak jogszabályi rendelkezés adhat lehetőséget. Ezt figyelembe véve tehát, a fogyasztó megtámadási jogról való lemondása semmisségének kimondásával a jogalkotó a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén eredetileg érvényesülő kógenca fennmaradását hangsúlyozza.

A Ptk. 6:99. §-a értelmében semmis az a szerződéses kikötés, amelyben a fogyasztó valamely követelés biztosítása céljából tulajdonjog, más jog vagy követelés átruházására vagy vételi jog alapítására vállal kötelezettséget (fiduciárius hitelbiztosítékok semmissége).

A Ptk. hivatkozott szakaszának eredeti, közlönyállapot szerinti normaszövege még általános jelleggel rögzítette a fiduciárius hitelbiztosítékok kikötésé-

[24] Vö. A Bíróság C-497/13. sz. Froukje Faber kontra Autobedrijf Hazet Ochten BV ügyben 2015. június 4-én hozott ítélete (ECLI:EU:C:2015:357); A Bíróság C-110/14. sz. Horațiu Ovidiu Costea kontra SC Volksbank România SA ügyben 2015. szeptember 3-án hozott ítélete (ECLI:EU:C:2015:538).

[25] 2/2011. PK vélemény, 1. pont.

[26] Vö. Kúria Pfv. 20.452/2018/6.; Kúria Pfv. 20.702/2018/2.

nek tilalmát, kimondva, hogy – a pénzügyi biztosítékokról szóló irányelvben^[27] meghatározott biztosítéki megállapodások kivételével – semmisnek minősülnek a pénzkövetelés biztosítása céljából tulajdonjog, más jog vagy követelés átruházására, valamint a vételi jog alapítására irányuló kikötések. A Ptk. 6:99. §-ának szövegét a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény (a továbbiakban Módtv.) 19. §-a módosította, amely – a zálogjogi szabályok módosításával összhangban – enyhítette a korábban szigorú fidúcia-tilalmat. A Módtv. rendelkezésének megfelelően az említett tilalom – 2016. július 1. napjától – kizárólag a fogyasztó és vállalkozás közötti, valamint a fogyasztók egymás között kötött, azonban fogyasztó és vállalkozó közötti szerződésnek nem minősülő ügyleteire áll fenn. Lényeges, hogy bár a tilalom általánosságban enyhült, hiszen az a módosítást követően a megállapodások jóval szűkebb körre (fogyasztói ügyletek) vonatkozik, a fogyasztók tekintetében azonban a tilalom mégis mutat egyfajta szigorodást. A fiduciárius hitelbiztosíték kikötése ugyanis a fogyasztó részvételével létrejövő ügyletek esetében már nem pusztán pénzkövetelés, hanem bármely más követelés biztosítása esetén is a semmisség jogkövetkezményét vonja maga után.

A fentiek alapján jól látható tehát, hogy amíg a jogalkotó a fiduciárius hitelbiztosítékok kikötése általános tilalmának kimondását a zálogjogi szabályok módosítására tekintettel nem tartotta indokoltnak fenntartani, addig fogyasztói ügyletek esetében – a fogyasztók érdekeinek védelmét szem előtt tartva – továbbra is szükségesnek látta az effajta kikötéshez a semmisség következményét kapcsolni. Fontos kiemelni ugyanakkor, hogy a Ptk. 6:99. § szerinti semmisségi ok csak az adott kikötésre vonatkozik, és ennek megfelelően a szerződés részleges érvénytelenségét eredményezi, vagyis a fiduciárius hitelbiztosíték kikötése nem vezet a fogyasztó és vállalkozás között kötött vagy ilyen ügyletnek nem minősülő, fogyasztók között létrejövő szerződés egészének érvénytelenségére.

A Ptk. 6:100. §-a általános jelleggel rögzíti annak a kikötésnek a semmisségét, amely a Ptk. fogyasztó jogait megállapító rendelkezéseitől a fogyasztó hátrányára eltér (fogyasztói jogot csorbító feltétel). A Ptk. hivatkozott szakasza két szempontból igényel magyarázatot. Lényeges egyrészről, hogy a normaszöveg értelmében kizárólag a Ptk. által rögzített, másrészről pedig, csak a Ptk. által kifejezetten fogyasztói jogot meghatározó normáitól a fogyasztó hátrányára való eltérés minősül egyoldalúan semmisnek. A fogyasztóvédelmi magánjog Ptk.-ban rögzített szabályai tehát egyoldalúan kógensek, a fogyasztó hátrányára történő bármilyen eltérés a kikötés semmisségét eredményezi.

Hasonlóképpen, a semmisség jogkövetkezményét kapcsolja a jogalkotó a fogyasztó a közte és egy vállalkozás közötti szerződésben tett olyan joglemondó nyilatkozatához, amellyel a fogyasztó a jogszabályban megállapított jogáról mond le (Ptk. 6:101. §).^[28] A szerződő felek között fennálló, jogi garanciákkal

[27] Az Európai Parlament és a Tanács 2002/47/EK irányelve (2002. június 6.) a pénzügyi biztosítékokról szóló megállapodásokról, HL L 168, 2002. 6. 27., 43-50.

[28] Vö. Ptk. 6:98. § (2) bekezdés.

körülbástyázott jogviszony ugyanis a joglemondó nyilatkozatot tevő fél szándékából, a nyilatkozat megtételének eredményeként megbomlik, és ez a szerződés további létében, a felek között a későbbiekben esetlegesen felmerülő vitás kérdések rendezésében a joglemondó nyilatkozatot tevő fél számára hátrányos lehet. Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben a fogyasztó sok szempontból eleve hátrányosabb pozícióban van, erre tekintettel a jogalkotó nem teszi lehetővé azt, hogy ilyen szerződés esetén a fogyasztó érvényesen lemondhasson valamely jogáról.

A fogyasztói érdekek védelmét szolgáló érvénytelenségi okok körében különös figyelmet érdemel a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés adott feltételének tisztességtelensége, mely kérdés a tényállás (régii) Ptk.-ba illesztésétől kezdve^[29] már számtalan alkalommal képezte vizsgálat tárgyát a magánjogtudomány képviselői és a bírói jogalkalmazás körében egyaránt.

A Ptk. az általános szerződési feltétel tisztességtelensége érvénytelenségének kimondását^[30] követően rendelkezik a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben alkalmazott tisztességtelen általános szerződési feltétel jogi sorsáról. Lényeges, hogy amíg „általános” (a Ptk. 6:102. § (1) bekezdés szerinti) esetekben a tisztességtelen szerződési feltétel folytán sérelmet szenvedő fél az említett feltételt megtámadhatja, addig a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés részévé váló feltétel tisztességtelensége súlyosabb jogkövetkezémmény jár, az ilyen feltétel semmis lesz, a feltétel tisztességtelenségére pedig kizárólag a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni (relatív semmisség).^[31] Megjegyzést érdemel, hogy fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetében nemcsak a vállalkozás által alkalmazott általános szerződési feltétel, hanem a vállalkozás által előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel tisztességtelensége is vizsgálendő.

A tisztességtelenség megállapítása során egyfajta támpontként szolgál a Ptk. 6:103. §-ának (2) bekezdése, amelynek értelmében egy adott szerződéses feltétel nem egyértelmű volta már önmagában megalapozza az általános szerződési feltétel és a vállalkozás által előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel tisztességtelenségét. Másrésztől, a Ptk. tartalmazza a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben feltétlenül (Ptk. 6:104. § (1) bekezdés, „fekete lista”) és ellenkező bizonyításig (vélelmezetten) tisztességtelenségnek minősülő feltételek (Ptk. 6:104. § (2) bekezdés, „szürke lista”) felsorolását.

A fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés részét képező általános szerződési feltétel vagy egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel tisztességtelensége az utóbbi évtizedben a hazai és az uniós jogalkalmazásban egyaránt gyakran vizsgált kérdés, amelyhez ennek folytán gazdag ítélkezési gyakorlat kapcsolódik.

[29] Ld. 1997. évi CXLIX. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról, 4. §.

[30] Ptk. 6:102. § (1) bekezdés.

[31] Ptk. 6:103. § (3) bekezdés.

A megszületett bírói döntések jelentős része az ún. devizahiteles ügyekben született, ahol a tisztességtelenség vizsgálata alapvetően két kikötés, az árfolyamkockázat adásra telepítése és a pénzügyi intézmények által meghozott ítéletek nyomán körvonalazódó ítélezési gyakorlat nem volt egyéges, így a Kúria, az értemelmezést segítő, az egységes gyakorlat kialakítása érdekében több döntést is hozott. Említést érdemel egyrészt a Kúria 2/2012. (XII. 10.) PK véleménye, amely a fogyasztói kölcsönszerződésben pénzügyi intézmény által alkalmazott általános szerződési feltételekben szereplő egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességtelensége tárgy körében született meg. Másrészt, a joggyakorlat továbbfejlesztése céljából hozta a Kúria két polgári jogegységi határozatot is: a 6/2013. PJE határozatban a devizaalapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatos perekben felmerült egyes elvi kérdésekkel foglalkozott, míg a 2/2014. PJE határozat tartalmát az előbbi PJE által el nem bíralt kérdések (pl. árfolyamrés tisztességtelenségének megállapítása) képezték.^{[33],[34]} Lényeges megemlíteni, hogy a kúriai döntések meghozatala során fontos szempontként szolgáltak a magyar bíróságok előterjesztése nyomán az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban EUB) által meghozott ítéletek is.^[35] A Kúria döntései nyomán a magyar Országgyűlés utóbb több jogszabályt is elfogadott.^[36]

Az egyes szerződési feltételek tisztességtelenségéhez kapcsolódó ítélezési gyakorlatot vizsgálva elmondható, hogy a fogyasztói kölcsönszerződésekben foglalt egyes feltételek tisztességtelenségével foglalkozó bírói döntések mellett

[32] A devizahitelek és az érvénytelenség kapcsolatáról részletesen lásd: Kriston, 2015, 229-241.; Simon, 2019, 59-78.

[33] A Kúria 2/2012. (XII. 10.) PK véleménye és 6/2013. PJE határozata a 1/2014. PJE határozat 1. pontja értelmében, a 2/2014. PJE határozat pedig a 3/2015. PJE határozat V. 1. pont. értelmében a hatályos Ptk. alkalmazásában is irányadó.

[34] A Kúria hivatkozott döntéseinek részletes vizsgálatáról lásd: Fazekas, 2016, 73-96., 83-84.

[35] Vö.: C-26/13. sz. Kásler Árpád és Káslerné Rábai Hajnalka kontra OTP Jelzálogbank Zrt. ügyben 2014. április 30-án hozott ítélet (ECLI:EU:C:2014:282.); C-567/13. sz. Nóra Baczó és János István Vizsnyiczai kontra Raiffeisen Bank Zrt. ügyben 2015. február 12-én hozott ítélet (ECLI:EU:C:2015:88); C-312/14. sz. Banif Plus Bank Zrt. kontra Lantos Márton és Lantos Mártonné ügyben 2015. december 3-án hozott ítélet (ECLI:EU:C:2015:794); C-126/17. sz. ERSTE Bank Hungary Zrt kontra Czako Orsolya ügyben 2018. február 22-én hozott végzés (ECLI:EU:C:2018:107); C-483/16. sz. Sziber Zsolt kontra ERSTE Bank Hungary Zrt. ügyben 2018. május 31-én hozott ítélet (ECLI:EU:C:2018:367); C-51/17. sz. OTP Bank Nyrt. és OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. kontra Ilyés Teréz és Kiss Emil ügyben 2018. szeptember 20-án hozott ítélet (ECLI:EU:C:2018:750); C-227/18. sz. VE kontra WD ügyben 2018. november 8-án hozott végzés (ECLI:EU:C:2018:891); C. 118/17. sz. Dunai Zsuzsanna kontra ERSTE Bank Hungary Zrt. ügyben 2019. március 14-én hozott ítélet (ECLI:EU:C:2019:207); C-38/17. sz. GT kontra HS ügyben 2019. június 5-én hozott ítélet (ECLI:EU:C:2019:461). Az uniós bírósági ítéletek részletes ismertetését lásd: Bodzási, 2019, 15-28.

[36] 2014. évi XXXVIII. törvény a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről; 2014. évi XL. törvény a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről.

számos ítélet kapcsolódik biztosítási szerződésekhez,^[37] illetőleg a telekommunikációs szolgáltató által alkalmazott általános szerződési feltételhez.^[38]

3. Részleges érvénytelenség és fogyasztói szerződés

A kifejezetten a fogyasztó és vállalkozás között kötött szerződés esetén értelmezhető érvénytelenségi okokon túl a Ptk. szerződések érvénytelenségére vonatkozó szabályanyagán belül több olyan rendelkezés is megjelenik, amely a fogyasztó védelme érdekében az általános érvénytelenségi szabálytól eltérő sajátos rendelkezést, kivételt rögzít. Ebből a szempontból vizsgálatot érdemel a Ptk. részleges érvénytelenségre vonatkozó szabálya.

A Ptk. 6:114. § (1) bekezdése általános jelleggel rögzíti, hogy amennyiben az érvénytelenségi ok a szerződésnek pusztán egy meghatározott részét érinti, úgy az érvénytelenség jogkövetkezményeit a szerződésnek erre a részére kell alkalmazni. A hivatkozott bekezdés második mondatát ezzel egészíti ki, hogy a szerződés részbeni érvénytelensége esetén az egész szerződés csak abban az esetben dől meg, ha feltehető, hogy a felek azt az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg. A fenti szabály alapján tehát főszabályként a szerződésnek csak az érvénytelenségi okkal érintett része dől meg (részleges érvénytelenség), míg a szerződés többi része érvényes marad.

E főszabálytól eltérően rendelkezik ugyanakkor a jogalkotó arra az esetre, ha a részbeni érvénytelenség fogyasztói szerződés esetében áll fenn. Amíg ugyanis a Ptk. 6:114. § (1) bekezdése esetében annak megállapítása során, hogy a szerződés adott részét érintő érvénytelenségi ok vajon az egész szerződésre kihat-e, a bíróságnak arra a kérdésre kell választ adnia, hogy a felek az érvénytelen rész nélkül feltehetően megkötötték volna-e a szerződést vagy sem, addig fogyasztói szerződés esetén az vizsgálendő, hogy a szerződés az érvénytelen rész nélkül teljesíthető-e. Nemleges válasz esetén, tehát amennyiben a fogyasztói szerződés az érvénytelen rész nélkül nem teljesíthető, úgy az egész szerződés megdőlt.^[39]

A fenti rendelkezés a 93/13/EGK irányelv^[40] átültetésével 2006-ban került be a magyar polgári jogi szabályanyagba^[41], amelyet ugyanabban a formában a jelenleg hatályos Ptk. is fenntart. A Ptk. módosításakor a jogalkotó azt vizsgálta, hogy az akkori magyar polgári jogi szabályozás megfelelt-e az irányelv vonat-

[37] Lásd például: Fővárosi Ítéltábla Gf.40.328/2020/7.; Fővárosi Ítéltábla Gf.40.043/2020/3., Kúria Pfv. 21.270/2017/9., Kúria Pfv.V.20.152/2020/7.; Kúria Pfv. 20.629/2021/4., Kúria Gfv. 30.247/2021/9. A biztosítási jog területén alkalmazott tisztességtelen szerződési feltételekről lásd: Varga, 2022, oldalszám nélkül.

[38] BDT 2005. 1137. (Fővárosi Ítéltábla 6. Pf. 21 137/2004/4.), Kúria Pfv. 21.437/2018/5.

[39] Ptk. 6:114. § (2) bekezdés.

[40] A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről, HL L 95, 1993. április 21., 29-34.

[41] L. a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2006. évi III. törvény, 7. §.

kozó rendelkezésének.^[42] Érdekes ugyanakkor, hogy bár a módosító jogszabály indokolása utal arra, hogy a jogalkotó megállapítása szerint az 1959. évi Ptk. részleges érvénytelenségre vonatkozó 239. §-a összeegyeztethető az irányelvi hivatkozott cikkében foglalt fordulattal, a teljes egyértelműség érdekében mégis az a döntés született, hogy a Ptk. részleges érvénytelenségre vonatkozó normaszövegébe kerüljön be egy olyan új, kifejezetten a fogyasztói szerződésre vonatkozó szabály, amely híven követi az irányelvi szabályozást. A módosító törvény utalt arra is, hogy a részbeni érvénytelenség kérdésének végleges rendezésére a Ptk. majdani átfogó rekodifikációja keretében sor kerülhet, azonban erre – amint azt a hatályos Ptk. szövege mutatja – nem került sor.

IRODALOM

- Asztalos László (1966): *A polgári jogi szankció*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Asztalos László (1962): Az érvénytelenség mint polgári jogi szankció. In: *Jogtudományi Közöny*. 1962/7. sz.
- Bodzási Balázs (2019): Az Európai Bíróságnak a magyar devizahiteles szerződésekkel kapcsolatos gyakorlata, különös tekintettel az ún. Dunai-ügyben hozott ítéletre. In: *Miskolci Jogi Szemle*. 2019/2. sz.
- Fazekas Judit (1996): A fogyasztói jog rendszertani és jogdogmatikai kérdései. In: *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica*. Tomus XII.
- Fazekas Judit (2007): *A fogyasztóvédelmi jog*. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomsgyártató Kft., Budapest.
- Fazekas Judit (2015): A magyar fogyasztóvédelmi szabályozás fejlődése a rendszerváltástól napjainkig. In: Hamar Farkas – Hámori Antal (szerk.): *A fogyasztók etikai és jogi védelme. Multidiszciplináris kihívások – Sokszínű válaszok*. 2015/3. kötet. BGF KVIK Közgazdasági Tanszéki Osztály, Budapest.
- Fazekas Judit (2016): Gondolatok a devizaalapú hitelszerződések jogi háttéréről és a tisztességtelen általános szerződési feltételek érvénytelenségi kontrolljáról. In: *Jog-Állam-Politika*. 2016/4. sz.
- Grosschmid Béni (1932): *Fejezetek kötelmi jogunk köréből*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest.
- Király Miklós (2000): Az Európai Közösségek irányelveinek hatása a szerződési jogra a fogyasztóvédelem területén. In: *Magyar Jog*. 2000/6. sz.
- Kriston Edit (2015): A devizahitelek és az érvénytelenség. In: Keresztes Gábor (szerk.): *Tavaszi Szél 2015 konferenciakötet*. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest.
- Menyhárd Attila (2021): A szerződés érvénytelensége mint jogvédelmi eszköz. In: *Miskolci Jogi Szemle*. 2021/3. Különszám.
DOI: <https://doi.org/10.32980/mjsz.2021.3.1015>.
- Miskolczi Bodnár Péter (2016): A fogyasztóvédelem a jogágak rendszerében. In: Miskolczi Bodnár Péter – Sándor István: *Fogyasztóvédelmi jog I*. Patrocinium, Budapest.
- Miskolczi Bodnár Péter (2018): Fogyasztóvédelmi szabályok a Ptk.-ban. In: *Magyar Jog*. 2018/11. sz.

[42] Vö.: 93/13/EGK irányelv, 6. cikk, (1) bekezdés.

- Simon Károly László (2019): A tisztességtelen szerződési feltételek vizsgálatának hazai bírói gyakorlata a devizahiteles perekben. In: *Európai Tükör*. 2019/3. sz. DOI: <https://doi.org/10.32559/et.2019.3.5>.
- Szász István (1947): *A magyar magánjog általános része*. II. kötet. Egyetemi nyomda, Budapest.
- Szladits Károly (1933): *A magyar magánjog vázlatja*. II. kötet. Grill Károly Könyvkiadó-vállalata, Budapest.
- Varga Bernadett (2022): A biztosítási szerződési feltételek tisztességtelenségének megállapításával kapcsolatos hazai bírói gyakorlat bemutatása. In: *Kártérítési és Biztosítási Jog*. 2022/3. sz. (Elérhető: <https://kbj.hu/a-biztositasi-szerzodesi-feltetelek-tisztességtelenségek-megallapításával-kapcsolatos-hazai-biroi-gyakorlat-bemutatása/>. Letöltés ideje: 2022.12.12.).
- Vékás Lajos (2002): Az új Polgári Törvénykönyv koncepciójából. In: *Polgári Jogi Kodifikáció*. 2002/4. sz.
- Weiss Emília (1969): *A szerződés érvénytelensége a polgári jogban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

JOGFORRÁSOK

- Az Európai Parlament és a Tanács 2002/47/EK irányelve (2002. június 6.) a pénzügyi biztosítékokról szóló megállapodásokról, HL L 168, 2002. 6. 27.
- A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény.
- A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény.
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény.
- A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.
- A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény.
- A fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvény.
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2006. évi III. törvény.
- A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról szóló 1997. évi CXLIX. törvény.
- 472/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet az utazási szolgáltatásokra vonatkozó szerződésekről, különösen az utazási csomagra és az utazási szolgáltatásegyüttesre vonatkozó szerződésekről.
- 45/2014. (II. 26.) Korm. rendelet a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól.
- 141/2011. (VII. 21.) Korm. rendelet a szállás időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre vonatkozó szerződésekről, valamint a tartós szálláshasználati szolgáltatási tevékenységről.
- A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről, HL L 95, 1993. április 21.

- A Bíróság C-38/17. sz. GT kontra HS ügyben 2019. június 5-én hozott ítélete (ECLI:EU:C:2019:461).
- A Bíróság C. 118/17. sz. Dunai Zsuzsanna kontra ERSTE Bank Hungary Zrt. ügyben 2019. március 14-én hozott ítélete (ECLI:EU:C:2019:207).
- A Bíróság C-227/18. sz. VE kontra WD ügyben 2018. november 8-án hozott végzése (ECLI:EU:C:2018:891).
- A Bíróság C-51/17. sz. OTP Bank Nyrt. és OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. kontra Ilyés Teréz és Kiss Emil ügyben 2018. szeptember 20-án hozott ítélete (ECLI:EU:C:2018:750).
- A Bíróság C-483/16. sz. Sziber Zsolt kontra ERSTE Bank Hungary Zrt. ügyben 2018. május 31-én hozott ítélete (ECLI:EU:C:2018:367).
- A Bíróság C-126/17. sz. ERSTE Bank Hungary Zrt kontra Czakó Orsolya ügyben 2018. február 22-én hozott végzése (ECLI:EU:C:2018:107).
- A Bíróság C-312/14. sz. Banif Plus Bank Zrt. kontra Lantos Márton és Lantos Mártonné ügyben 2015. december 3-án hozott ítélete (ECLI:EU:C:2015:794).
- A Bíróság C-110/14. sz. Horațiu Ovidiu Costea kontra SC Volksbank România SA ügyben 2015. szeptember 3-án hozott ítélete (ECLI:EU:C:2015:538).
- A Bíróság C-497/13. sz. Froukje Faber kontra Autobedrijf Hazet Ochten BV ügyben 2015. június 4-én hozott ítélete (ECLI:EU:C:2015:357).
- A Bíróság C-567/13. sz. Nóra Baczó és János István Vizsnyiczai kontra Raiffeisen Bank Zrt. ügyben 2015. február 12-én hozott ítélete (ECLI:EU:C:2015:88).
- A Bíróság C-26/13. sz. Kásler Árpád és Káslerné Rábai Hajnalka kontra OTP Jelzálogbank Zrt. ügyben 2014. április 30-án hozott ítélete (ECLI:EU:C:2014:282.).
- 3/2015. PJE határozat.
- 1/2014. PJE határozat.
- 2/2011. PK vélemény.
- Kúria Gfv. 30.247/2021/9
- Kúria Pfv. 20.629/2021/4.
- Kúria Pfv.V.20.152/2020/7.
- Kúria Pfv. 21.437/2018/5.
- Kúria Pfv. 20.702/2018/2.
- Kúria Pfv. 20.452/2018/6.
- Kúria Pfv. 21.270/2017/9.
- Fővárosi Ítéltábla Gf.40.328/2020/7.
- Fővárosi Ítéltábla Gf.40.043/2020/3.
- BDT 2005. 1137. (Fővárosi Ítéltábla 6. Pf. 21 137/2004/4.)

•
Széles Sándor és Lévainé Fazekas Judit a Deák Ferenc Alapítvány díszvacsoráján, 2022-ben (Fotó: Májer Csaba József)